

KOMENTÁŘ K TEXTU L. JANIRIHO DISTORZE MEZILIDSKÝCH VZTAHŮ PSYCHOLOGICKÝ VÝVOJ DO OSOBY KE VZTAHU

Josef Zeman

Předkládaný text profesora Luigi Janiri, čtyřiapadesátiletého psychiatra, neurologa a psychoanalytika z Katolické univerzity Sacro Cuore v Římě, je pozoruhodný z několika hledisek. Z formálního pohledu jde o typický akademický text představující velkou šíři literárního rozhledu autora. Velmi náročný jazyk působí však pro účely překladu obtížně zvládnutelné terminologické obtíže, ale i pro zainteresovaného čtenáře přináší nejistotu, zda nebyl právě překladem zamlžen smysl některých pasáží. K použité literatuře je třeba poznamenat, že kromě neobvyklé šíře v časovém slova smyslu je nabídnuta i šíře obsahová, kdy vedle převažující literatury psychoanalytické najdeme i cíleně vybrané zdroje filosofické a několik titulů uznávaných současnými autory z oblasti postmoderní psychoterapie, což je oblast klasické psychoanalýze značně vzdálená.

Základní úmysl autora je „odlišit novou psychopatologickou třídu, tedy poruchy ve vztazích...“, k čemuž rezervuje termín „*distorse mezilidských vztahů*“. Pečlivě zdůvodňuje svůj vývojový pohled, tedy že osoba se projevuje osobností, ale dozrává až vybudováním *intersubjektivit*, protože bytí subjektu ve světě je vždy spolubytím: „jedinec jako jedinec je abstrakcí a pouze jedinec, který stojí při zakládání vztahu (ab origine)

s Ty ve Světě je konkrétní“ (kap. 1.2). Jedinec totiž musí v jistém vývojovém stadiu omezit své individuální potřeby ve prospěch *neo-potřeb* „které jsou vyjádřením zkušenosti toho druhého a zkušenosti s druhým a vytvoření paradoxní závislosti mezi dvěma nezávislými osobami“ (kap. 1.2). Pojmem *nenasyčená prekoncepčnost* potom autor vyjadřuje skutečnost, že pro tento proces mají různí lidé různé předpoklady, tedy nadání. Toto konstatování špičkového teoretika je nám praktikům obzvláště sympatické.

V následujících kapitolách a podkapitolách se věnuje klasickým patologickým variantám vztahů (narcistní vztahy, poruchy objektivních vztahů) a vývojovým aspektů mezihlavních vztahů. Zajímavá je především 3. kapitola s tvrzením, že vnímání druhého, empatie, je dále neredukovatelný fenomén a vlastně příklad neo-potřeby, která (což již autor neříká) hraje ve vývoji vztahu rozhodující úlohu. Vede totiž ke vzniku symetrického nebo asymetrického vztahu a k vytvoření prostoru pro uplatňování moci ve vztahu. Této problematice je věnována 5. kapitola. Předcházející 4. kapitola je konfrontace různých teoretických konceptů vzniku a vývoje bipersonálního vztahu, o kterém byla zmínka výše.

Bohužel stěžejní 5. kapitola je i podle nadpisu omezena na popis patologických variant manželského soužití, kde již bolestně chybí opora ve výzkumem ověřených datech, takže pro klinického psychologa nebo párového terapeuta vyznívají některé pasáže až banálně popisně. Cennější jsou dvě poslední podkapitoly 6.3. – Symbióza a pseudosymbióza a 6.4. – Rozdílnost povah. Diagnostické rozlišení u první z nich by mělo umožnit rozlišení mezi vztahem založeným na schopnosti jej dále rozvíjet a naplňovat, tedy manželským vztahem založeným právně platně, a situací opačnou. Bohužel pohled je důsledně statický, poplatný úpěnlivé snaze psychoanalyticky orientovaného psychiatra rozlišit zda něco je přesně tak nebo jinak a nebere moc v úvahu, že řada párů trpících poruchou vztahu vykazuje vyvážené symptomy obojího, tj. obsahuje prvky vztahu symbiotického i pseudosymbiotického.

Podkapitola Rozdílnost povah je zajímavá svojí určitou heterogenitou. Snaží se rozlišit páry, jejichž odlišnost vede k vzájemnému odpuzování nebo přitahování a dostává se k pojmu *poruchy osobnosti*. Za příklad typicky neslučitelného páru uvádí vztah mezi narcistou a závislým člověkem, naznačuje, že takovýchto variant je jistě více. Následuje velmi důležitá pasáž vyjadřující přesvědčení, že existují páry, ve kterých může dojít ke „vzájemnému léčení“, Jeden partner může nabídnout druhému „ingredienci léčebné zkušenosti, která potrvá celý život“. Implicitně: pokud tomu tak není, pár nemá šanci. Namísto toho však autor dále překvapivě říká: „Téma rozdílnosti povah vzniká uvnitř potíží s interpersonálním vztahem v páru, kde schází přirozené terapeutické zdroje na

jedné nebo na druhé straně. Myslím si, že pouze v případě dokázané a úplné poruchy osobnosti nebo předpokladu citové psychopatologie jednoho z manželů, který ‚vyniká‘ [pozn. JZ: myšleno patrně výrazně se projevuje] v dysfunkčním vztahu se špatně vybaveným partnerem [pozn. JZ: myšleno patrně nedisponujícím „přirozeným terapeutickým zdrojem“] lze spojovat takzvanou rozdílnost povah s manželským *incapacitas* absolutním nebo relativním [pozn. JZ: čteme správně použití pojmu relativní neschopnost?], která nicméně zůstává problémem individuálním a ne interpersonálním.“ [pozn. JZ: ta neschopnost se tím ale snad nepopírá?] Dále citace Jana Pavla II.: rozdíl mezi neschopností a obtíží. A věta potvrzující předcházející: „Pokud manželé nejsou schopni přinášet léčebné nebo samoterapeutické zdroje v páru, není to ještě důvodem k vyloučení platnosti souhlasu nebo schopnosti přijmout manželské povinnosti zaviněním jedné nebo druhé strany.“ [podtržení JZ] Tak jsou schopni nebo nejsou schopni, když jim chybí samoterapeutické zdroje? Autor tvrdí neuvěřitelnou věc: Existuje „přirozený terapeutický zdroj páru“ a eventuelní neschopnost naplnit manželství s člověkem s poruchou osobnosti není způsobena touto poruchou, ale chyběním „přirozeného terapeutického zdroje“. I kdybychom připustili, že samoterapeutický zdroj existuje a považovali za něj např. zamilovanost, musíme uznat, že jde o zdroj působící téměř vždy krátkodobě a jeho účinek neřeší problém, ale pouze jeho následky. Z praxe víme, že výjimečně existují extrémně vztahově nadaní jedinci, kteří dokážou mít únosný a někdy i dobrý vztah s člověkem s poruchou osobnosti nebo jinou podobnou potíží. Tito lidé jsou však velmi vzácní a při výběru partnera

nerozeznatelní, protože jejich „nadání“ se před životem ve vztahu nemůže projevit.

Závěr: Jde o nejkvalitnější část textu z hlediska využitelnosti pro praktickou odbornou práci, speciálně první věta je velmi důležitá. Další uvážlivý výrok upozorňuje na skutečnost, že koncepty Kanonického práva „povahy psychické a z pohledu chování, které jsou důvodem neplatnosti manželství, zůstávají v podstatě individuální a koncepty předcházení a závažnosti nebo přiměřenosti jsou pevně spjaty s událostí v manželství. Zaměření se na fungování páru a na manželský život představuje metodicky opěrný bod pro analýzu *a posteriori* daného vztahu před uzavřením manželství, nebo ještě lépe psychologické vlastnosti osob, které se ho účastní“. Poslední pasáž naznačuje odlišné dopady různé závažnosti poruch osobnosti, což je logická poznámka. Bohužel nezmiňuje častou skutečnost, že i méně závažná porucha osobnosti se může sečíst s podobnou situací u druhého partnera nebo sehrát destruktivní roli za zvláštních okolností, třeba v souvislosti s vývojovou nezralostí jednoho nebo obou partnerů.